

Sivistysvaliokunta
Eduskunta

Lausuntopyyntö 11.11.2021

LAUSUNTO HALLITUKSEN ESITYKSESTÄ EDUSKUNNALLE LAIKSI OPINTOTUKILAIN MUUTTAMISESTA

Yleistä

Esityksessä ehdotetaan korotettavaksi opintotuen tulorajoja määräaikaaisesti 25 prosentilla vuodeksi 2022. Lisäksi liikaa maksetun tuen takaisinperintää koskevassa säännöksessä tarkoitettuja euromääriä, jotka huomioidaan opiskelijan vuositulon ylittäessä vapaan tulon määrän vuonna 2022, korotettaisiin vastaavasti 25 prosentilla. Esityksen mukaan tulorajoja ja opiskelijan tulojen perusteella tapahtuvassa opintotuen takaisinperinnässä huomioitavia euromääriä ei poikkeuksellisesti tarkistettaisi yleisen ansiotasoindeksin muutoksen mukaisesti vuonna 2022.

SAMOK pitää tulorajojen nostamista hyvänä ja myös välttämättömänä toimenpiteenä opintotukijärjestelmän kehittämisen kannalta. Se ei ole kuitenkaan tärkein, vaan ainoastaan yksi toimenpide, joilla palautetaan opiskelijoiden taloudellista asemaa edes ennalleen. Pelkkä tulorajojen nostaminen parantaa ainoastaan suhteellisen pienen opiskelijajoukon asemaa. Opintorahan palauttaminen entiselle reaalitasolleen kohdentaisi tukea sitä eniten tarvitseville. Esitetyn kaltaiset väliaikaiset etuusparannukset ovat erityisen huonoja, sillä ne muuttuvat päätyttyään leikkauksiksi opiskelijoiden kannalta. Lisäksi ne vaikeuttavat jo ennestään sekavan opintotukijärjestelmän ymmärrettävyyttä ja ennustettavuutta.

Tulorajojen taso

Opintotuen tulorajoja on korotettu edellisen kerran vuonna 2008. Tämän jälkeen vuosina 2018 ja 2020 tulorajoihin on tehty pienet indeksikorotukset. Yleinen ansiotaso on samaan aikaan noussut nopeasti ja opintotuen tulorajoja tulisi nostaa vastaavasti noin kolmanneksella, jotta se vastaisi tätä kehitystä. Samaan aikaan opintorahan taso on laskenut euromääräisesti noin 15 prosenttia ja reaalisesti vielä enemmän. Esityksessä

15.11.2021

HE 2014/2021 vp

yhdeksän opintotukikuukauden tuloja nousi 12 498 eurosta 15 630 euroon. Tulorajat sidottiin indeksiin vasta vuonna 2018. Jos indeksikorotukset olisivat olleet käytössä koko ajan, tuloja olisi nyt 16 800 euroa. SAMOKin näkemyksen mukaan tällaiseen tasoon esityksessä olisi tullut päätyä.

Esityksen mukaan opintotuen tuloja korotettaisiin 25 %. Korotus on tarkoitus tehdä vuoden 2021 tasosta. Kahden vuoden välein tehtävä indeksikorotus vuonna 2022 jätetään tekemättä. Käytännössä tämä tarkoittaa, että korotetut tulorajat ovat vuonna 2022 vain 19,7 % korkeammalla kun vertailu tehdään indeksikorotettuun ensi vuoden tasoon. Ei siis voida puhua siitä, että politiikkatoimin opintotuen tuloja nostettaisiin 25 prosenttia, vaan ainoastaan vajaan 20, joka ei palauta opintotuen tuloja edes lähelle aikaisempaa reaalitasoa, ja sekin vain määräaikaisesti.

Esityksen määräaikaisuus

Esityksen mukaan opintorahan tuloja nostetaan vuodeksi 2022. Vuonna 2023 tulorajat leikkautuisivat nykytasolle. Toisaalta valtiontalouden kustannusvaikutukset jakaantuisivat useammalle vuodelle välillä 2022-2024.

Määräaikaisuutta perustellaan sillä, että tulojen pysyvän korottamisen määräraha-arvioihin sekä pidemmän aikavälin fiskaalisiin vaikutuksiin ja siten vaikutuksiin julkisen talouden suunnitelmaan liittyy jonkin verran epävarmuutta ja määräaikaisen korotuksen vaikutuksia on mahdollista tutkia tarkemmin muutoksen jälkeen. Toisaalta arviona on, että ehdotetun tulojen korottamisen nettohyöty julkiselle taloudelle on peräti 26 miljoonaa euroa vuonna 2022. Yleisesti voidaan arvioida, että etuuslainsäädännössä pidemmän aikavälin fiskaalisiin vaikutuksiin sisältyy lähes aina epävarmuutta. Tätä epävarmuustekijää ei kuitenkaan tähän asti ole käytetty perusteena lainsäädännön määräaikaisuudelle. Käytetty peruste asettuu kyseenalaiseen valoon myös siksi, että esityksessä tulorajat eivät palaudu edes sille reaalitasolle millä ne ovat aikaisemmin olleet.

Määräaikaisuutta perustellaan myös sillä, että tarkkaa arviota siitä, miten opintotuen tulorajat vaikuttavat opintojen etenemiseen, ei ole ja muutaman vuoden sisällä on tarpeen arvioida tulojen ja tulojen vaikutuksia opintojen edistymiseen yksityiskohtaisemmin. Samaan aikaan kuitenkin arvioidaan valtiovarainministeriön tilastollisen tarkastelun avulla, että

15.11.2021

HE 2014/2021 vp

opintopisteet vähenisivät määräaikaaisesti koko korkeakoulusektorilla joillakin prosentoin kymmenyksillä.

SAMOK ei pidä määräaikaisuuden perusteluja millään tavalla relevantteina, vaan määräaikaisuuden haitat ovat merkittävästi hyötyjä suuremmat. Määräaikaisuus tulee aiheuttamaan opiskelijoille hyvinvointitappioita ja toisaalta häiritsee työmarkkinoita. Samaan aikaan opintotukijärjestelmä tulee opiskelijan kannalta entistä monimutkaisemmaksi ja ennalta arvaamattomaksi. Määräaikaisuus ei ole peruste sille, että muutoksen vaikutuksia voitaisiin tutkia.

SAMOK pitää ensisijaisen tärkeänä, että esityksen määräaikaisuudesta luovutaan. Määräaikaisuudelle ei löydy valtiontaloudellisia, koulutus- tai sosiaalipoliittisia perusteita. Se ei ole myöskään poliittisen päätöksenteon kannalta perusteltua, se ei palvele tutkimuksellisia päämääriä ja on ennen kaikkea opiskelijoiden kannalta haitallinen päätös.

Vaikutukset opiskelijoiden taloudelliseen asemaan

Ansiotyössä käyvät opiskelijat voisivat vuoden 2022 aikana hyödyntää opintotukea useampana kuukautena ja toisaalta opiskelijat voisivat työskennellä nykyistä enemmän. Vaikkakin tulorajojen korotus on sinänsä opiskelijoiden kannalta hyvä ja kannatettava uudistus, se koskettaa vain kohtuullisen pientä osaa opiskelijoista. On muistettava, että on suuri joukko opiskelijoita, jotka haluavat ansiotyön sijaan keskittyä opintoihin ja toisaalta niitä, joilla ei ole vain mahdollisuutta työskennellä opintojensa ohella. Vaikein tilanne on niillä opiskelijoilla, joilla on haasteita jaksamisensa kanssa. Tulorajojen nostaminen hyödyttää eniten niitä opiskelijoita, joilla menee pääsääntöisesti muutoinkin parhaiten. SAMOK haluaa muistuttaa siitä, että opintotukijärjestelmän suurin ongelma ei ole ajastaan jälkeen jääneet tulorajat, vaan opintorahan taso. Korkeakouluopiskelijoiden opintorahasta leikattiin vuonna 2017 noin 25 %.

Muuta

SAMOK ei pidä hyvänä kehityssuuntana sitä, että opintotukea käytetään esimerkiksi työ- ja elinkeinopoliittikan tai aluepolitiikan työvälineenä. Opintotukijärjestelmän tehtävänä tulee jatkossakin olla opiskelijoiden toimeentulon turvaaminen sekä koulutuspoliittisena työkaluna toimiminen. Vaikkakin opiskelijat ovatkin jonkinlainen työvoimareservi elinkeinoelämälle, tulee opintotukea kehittää koulutus- ja sosiaalipoliittisin perustein.

Muilta osin Suomen opiskelijakuntien liitto – SAMOK ry:llä ei ole ehdotukseen huomautettavaa

SUOMEN OPISKELIJAKUNTIEN LIITTO – SAMOK RY

Oona Löytänen
puheenjohtaja

Armi Murto
toiminnanjohtaja

Lisätietoja

asiantuntija Antti Hallia, 050 389 1011, antti.hallia@samok.fi